

Nr 75.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1915 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 147 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor jämte en i ämnet väckt motion.

(2:a avd.)

I punkten 147 under åttonde huvudtiteln av den till riksdagen den 14 januari 1915 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 16,400,000 kronor, till 16,700,000 kronor eller med 300,000 kronor.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 267—271 i det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *J. Pålsson* väckt motion (nr 102), däri hemställts, att riksdagen ville för år 1916 på extra stat upptaga ett förslagsanslag av 964,000 kronor att enligt av lärarelönenämnden föreslagna grunder utgå i form av familjelönetillägg åt folkskollärare och folkskollärarinnor,

med 200 kronor åt den som har ett eget barn under 21 år att försörja,

med 400 kronor åt den som har 3 egna barn under 21 år att försörja, samt

600 kronor åt den som har 5 egna barn under 21 år att försörja, ävensom att anslaget måtte helt utgå av statsmedel.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 6 saml. 47 häft. (Nr 75.)

Till stöd för ifrågavarande motion har av motionären anförts följande:

»Under nuvarande dyrtid är det svårt för de lägsta inkomsttagarna att reda sin ekonomi. I synnerhet är det svårt för medlemmarna av folkskollärarkåren, den lägst avlönade av alla kårer. Deras grundlön är lägst 900 högst 1,350 kronor och härifrån skall dragas betydliga belopp till kassorna. Rent av upprörande är det nödläge i ekonomiskt hänseende, vari en stor del av denna kår för närvarande befinner sig. Och dock är ju skollärarnas arbete en av statens fundamentala grundpelare. Alla partier borde därför vara ense om, att denna kårs löner inom den närmaste framtiden måste regleras.

Lärarelönenämnden, som utrett frågan, har för kort tid sedan inlämnat sitt förslag till regeringen. Men då efter allt att döma regeringen ej under denna riksdag kommer att framlägga förslag i ärendet, måste, för att ej många inom kåren må helt duka under, en provisorisk löne-reglering för 1916 av riksdagen antagas. Helt naturligt är, att lärare med större familjer äro i större behov av hjälp än sådana med liten eller ingen familj. Lärarelönenämnden har i sitt förslag till löne-reglering, till vilket förslag jag hänvisar, även upptagit familjelönetillägg, ett sådant för 1 eget barn under 21 år, två sådana för 3 egna barn under 21, samt tre sådana för 5 egna barn under 21 år. Varje sådant familjelönetillägg å 200 kronor.

Just detta förslag om familjelönetillägg kommer att hindra nödläget för de mest betungade.

Enligt nämndens utredning finnes 1,715 lärare, som skulle komma i åtnjutande av ett familjelönetillägg, 897 stycken lärare skulle komma i åtnjutande av två familjelönetillägg samt 437 stycken skulle komma i åtnjutande av tre familjelönetillägg, alltså 4,820 familjelönetillägg å 200 kronor = 964,000 kronor.»

Det av lärarlönenämnden uppgjorda löne-regleringsförslaget i fråga om lärarpersonalen vid folkskolorna avviker beträffande grunderna från nu gällande avlöningsbestämmelser, bland annat däri, att det upptager en ny avlöningsform, familjetillägg, samt att grundlönen för ordinarie befattningshavare och arvodet för extra ordinarie och vikarierande lärare variera allt efter som befattningshavaren är man eller kvinna. Enligt nämndens förslag skulle grundlönen utgöra för manlig folkskollärare 1,300 kronor samt för kvinnlig lärare 1,150 kronor i stället för nu i båda fallen utgående 900 kronor samt härtill komma tre ålderstillägg vardera å 200 kronor, i stället för nuvarande 150 kronor för lärare och 100 kronor för lärarinna. Familjetilläggen, som äro föreslagna till lika många som ålderstilläggen, näm-

ligen tre, skulle utgå: ett efter tillkomsten av det första, ett efter tillkomsten av det tredje och ett efter tillkomsten av det femte barnet. Vad angår förhållandet mellan manliga och kvinnliga befattningshavares löner, skulle familjetilläggen utgå med enahanda belopp, evad familjeförsörjaren är man eller kvinna, nämligen med 200 kronor. Beträffande statsbidraget har nämnden föreslagit, att, utöver vad i detta avseende nu gäller, kostnaderna för familjetillägg samt merkostnaden i grundlönen för manlig lärare helt böra bekostas av staten. De av nämnden föreslagna naturaförmanerna för lärare vid såväl folkskolor som småskolor äro avsedda att såsom hittills tillhandahållas av skoldistriktet.

Beträffande småskolläraernas löneförhållanden har nämnden likaså föreslagit, att den kontanta lönen skall utgå i följande former: 1) grundlön, 2) ålderstillägg och 3) familjetillägg. Grundlönen är föreslagen till 700 kronor, ålderstilläggen skulle liksom för folkskollärarkåren utgöra tre att utgå med 150 kronor vardera. De tre föreslagna familjetilläggen skulle utgå med enahanda belopp eller 150 kronor vardera. Vad nämnden anført beträffande grunderna för statsbidrags utgående till folkskolläraernas avlöning, är avsett att i det hela vinna tillämpning även på småskolläraernas löner, dock med den olikheten att nämnden beträffande småskollärarkåren ej föreslagit någon skillnad mellan manliga och kvinnliga lärares löner, vadan förslaget om statsbidrag för täckande av merkostnaden för de manliga folkskolläraernas löner ej har tillämpning på småskollärarna.

I avseende å de allmänna grunderna för ovan omförmälda familjetillägg har nämnden framlagt följande förslag till bestämmelser:

»Där i lönereglering, som av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställts, avlöningsformen familjetillägg förekommer, skall sådant lönetillägg utgå enligt här nedan angivna grunder, ankommande det på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga.

1. Rätt till familjetillägg tillkommer ordinarie manlig befattningshavare samt ordinarie kvinnlig befattningshavare, vars man är död, under förutsättning att befattningshavaren har eget äkta barn, som är ogift och icke uppnått 21 års ålder.

Har ordinarie manlig eller kvinnlig befattningshavare, vars äktenskap upplösts genom skilsmässa, eget äkta barn, som är ogift och icke uppnått 21 års ålder, ankommer det på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida rätt till familjetillägg skall tillkomma befattningshavaren.

2. Befattningshavare, som äger rätt till familjetillägg, skall erhålla ett familjetillägg, därest han har ett sådant barn, som i punkt 1 säges;

två familjetillägg, därest han har tre sådana barn, och tre familjetillägg, därest han har fem sådana barn.

3. Varder befattningshavare, som åtnjuter familjetillägg, pensionerad, äger han enahanda rätt till familjetillägg, som tillkommer ordinarie befattningshavare.

4. Kvinnlig befattningshavare, som för barn uppbär pupillpension från offentlig änke- och pupillkassa, äger att som familjetillägg erhålla endast vad som må erfordras för att utjämna skillnaden mellan beloppet av det eller de familjetillägg, befattningshavaren eljest skolat uppbära, och beloppet av den hennes barn tillkommande pupillpension.

5. Familjetillägg utgår från och med kalenderåret näst efter det, varunder rätten till tillägget inträtt, till slutet av det kalenderår, under vilket rätten till tillägget upphört.

6. Familjetilläggen utgå efter kalenderår.

7. Är befattningshavare tjänstledig på grund av styrkt sjukdom, äger han åtnjuta honom eljest tillkommande familjetillägg; är befattningshavare tjänstledig av annan anledning, ankommer det på Kungl. Maj:t, huruvida familjetillägg skall under tjänstledigheten till honom utgå.»

*Utskottets
yttrande.*

I fråga om den av Kungl. Maj:t föreslagna ökningen av det ordinarie förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 16,400,000 kronor till 16,700,000 kronor har utskottet intet att erinra.

Vad därefter vidkommer den fråga, som beröres i herr Pålssons motion, finner utskottet i likhet med motionären, att folkskollärarnas behov av förbättring i deras ekonomiska ställning är så trängande, att med åtgärder för behovets avhjälpan icke kan anstå till dess förslag om en definitiv lönereglering för kåren blir färdigt att föreläggas riksdagen. Utskottet finner sig alltså böra förorda motionärens hemställan, i den mån densamma avser en tillfällig löneförbättring för folkskollärarekåren. Därest en sådan hemställan vinner avseende, bör emellertid detta enligt utskottets mening icke föranleda dröjsmål med framläggande för riksdagen av förslag om definitiv lönereglering för kåren i fråga.

Av såväl den omständigheten, att sådant förslag torde kunna förväntas inom de allra närmaste åren, som ock därav, att löneökningar under nuvarande brydsamma förhållanden endast i särskilt tvingande fall böra komma i fråga, följer att den ekonomiska hjälp, som enligt utskottets mening nu bör beredas folkskollärarna, endast bör komma sådana befattningshavare till godo, som därav äro mest i behov, och ansluter sig utskottet fördenskull till motionärens uppfattning, att den tillfälliga löneförbätt-

ringen endast bör utgå till sådana befattningshavare, som hava barn att försörja.

Motionären har i sitt förslag endast berört folkskollärarekåren. Då emellertid vad utskottet här ovan uttalat har sin tillämplighet även å småskolans lärare, anser utskottet, att även dessa böra kunna bliva delaktiga av den ifrågasatta tillfälliga löneförbättringen, i de fall, då de hava barn att försörja.

I likhet med motionären anser utskottet, att den tillfälliga löneförbättringen endast bör tillkomma folkskollärare, som hava ordinarie anställning. Sådan anställningsform ifrågakommer emellertid icke beträffande småskollärarkåren. Den närmaste motsvarigheten till ordinarie tjänst är den fastare anställning, som avses i 33 § 2 mom. av folkskolestadgan. Detta lagrum är emellertid icke tillämpligt å gifta lärare. Utskottet håller före, att den föreliggande frågan beträffande småskollärarekåren bör lösas på det sättet, att från delaktighet i löneförbättringen undantagas de lärare, som vikariera för tjänstlediga lärare.

Den sålunda ifrågasatta tillfälliga löneförbättringen synes böra utgå oberoende därav, huruvida vederbörande befattningshavare är man eller kvinna.

Då pupillpension till avliden folkskollärares barn upphör att utgå, när barnet fyllt 18 år, anser utskottet, i olikhet med motionären, att tillvaron av barn, som vid den tidpunkt, då bestämmelserna om den tillfälliga löneförbättringen träda i kraft, överskridit denna åldersgräns, icke bör berättiga till delaktighet i löneförbättringen.

Enligt motionärens förslag skulle det för folkskollärare avsedda lönetillägget utgå med 200 kronor, därest läraren hade ett barn, med 400 kronor, därest läraren hade tre barn, samt med 600 kronor, ifall läraren hade fem barn, och har motionären därvid anslutit sig till de grunder, som lärarelönenämnden föreslagit i avseende å familjeförsörjningsprincipens tillämpning vid folkskollärarekårens lönereglering. I detta avseende kan utskottet icke biträda motionärens mening. Då det gäller att bestämma en tillfällig löneförbättring, måste nämligen noggrannt iakttagas, att inga beslut fattas, som kunna vara ägnade att föregripa den definitiva regleringen. Beviljande av en tillfällig löneförbättring av exempelvis 600 kronor kan i en fråga som den föreliggande ur denna synpunkt icke vara tillrädligt, och över huvud taget kan utskottet icke på denna löneregleringsfrågas nuvarande ståndpunkt förorda, att löneförbättringen bestämmas till olika belopp med hänsyn till olika antal barn. Utskottet anser följaktligen, att löneförbättringen bör utgå med samma belopp till alla däri delaktiga befattningshavare inom samma kår, oavsett barnantalet, samt att

det tillfälliga lönetillägget skäligen bör sättas till 250 kronor för folkskollärare och 150 kronor för småskollärare.

Beträffande frågan, när lönetillägget bör börja, respektive upphöra, att utgå, är utskottet, såsom förut antytts, av den mening, att endast den, som vid ingången av år 1916 uppfyller fordringarna för erhållande av tillfällig löneförbättring, bör komma i åtnjutande därav, samt att den, som sålunda tillerkänts lönetillägg bör, därest han kvarstår i tjänsten, bibehållas vid denna förmån, även om övriga förutsättningar för dess åtnjutande skulle under årets lopp hava upphört. Det tillfälliga lönetillägget synes böra utgå i samma ordning som lönen; det bör sålunda beräknas efter kalenderår eller läsår, alltefter som lönen utgår efter kalenderår eller läsår, och det bör upphöra att utgå, när lönen upphör att utgå.

För beräkningen av kostnaderna för den ifrågasatta löneförbättringen har utskottet från lärarelönenämnden inhämtat uppgift angående antalet år 1912 anställda folk- och småskollärare, som hade barn under 18 år att försörja. Antalet sådana lärare utgjorde inom folkskollärarekåren 2,832 män och 29 kvinnor, eller tillhoppa 2,861, samt inom småskollärarekåren 105 män och 60 kvinnor, eller sammanlagt 165. Det erforderliga anslagsbeloppet skulle alltså uppgå till 715,250 kronor för folkskollärarekåren och 24,750 kronor för småskollärarekåren, eller sammanlagt 740,000 kronor. Med hänsyn till den tillökning av lärarepersonalen, som torde ha ägt rum sedan 1912, synes anslaget lämpligen kunna beräknas till 750,000 kronor. Anslaget lär böra få karaktär av förslagsanslag.

De närmare föreskrifterna för tillämpning av här föreslagna grunder torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma.

Utskottet vill till slut med styrka betona, att genom ett bifall till här föreliggande framställning utskottet i intet avseende tagit ståndpunkt till den viktiga frågan, huruvida en kommande lönereglering för folkskollärarekåren skall i någon mån byggas på principen om särskilda lönetillägg för familjeförsörjare eller icke, utan står detta spörsmål för utskottets vidkommande fullständigt öppet och oavgjort.

Med hänsyn till det ovan anförda får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 16,400,000 kronor, till 16,700,000 kronor eller med 300,000 kronor;

b) att riksdagen, med anledning av herr Pålssons ovanberörda motion, må för beredande under år 1916

av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor på extra stat för år 1916 anvisa ett förslagsanslag av 750,000 kronor, att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som vid ingången av år 1916 är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola eller ock såsom biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierar för tjänstledig lärare.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med 250 kronor för ordinarie lärare vid folkskola och med 150 kronor för biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen vid tjänsten.

Stockholm den 6 maj 1915.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *C. J. G. Swartz*, *S. H. Kvarnzelius*, *O. Jonsson*, *O. M. Strömberg*, *C. G. Ekman*, *G. M. H. Ekelund*, *J. Nilsson*, *A. Pers*, greve *N. F. Posse*, *J. L. Widell*, *N. O. Bruce* och *C. I. Asplund* samt

från andra kammaren: herrar *A. Ekman*, *K. V. Rydén* i Malmö, *C. Persson* i Stallerhult, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *G. Odqvist*, *E. A. Nilson* i Örebro, *N. A. Nilsson* i Kåbarp, *J. Ström*, *A. Anderson* i Råstock, *H. Lemke*, *J. Erlansson* och *J. A. Ingvarson*.

Reservation:

av herrar *C. J. G. Swartz, O. Jonsson, O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson*, greve *N. F. Possé, J. L. Widell, C. Persson* i Stallerhult och *G. Odqvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»I fråga om — — — — — intet att erinra.

Vad angår den i ämnet väckta motionen vill utskottet framhålla, att utskottet med hänsyn till den i löneavseende ofördelaktiga ställning, vari lärarpersonalen vid folkskolorna för närvarande befinner sig, till fullo behjärtar behovet av en snar löne reglering för denna personal. Folkskol-lärarkårens ogynnsamma avlöningsförhållanden har ock av Kungl. Maj:t uppmärksammats, i det Kungl. Maj:t åt lärarlönenämnden uppdragit att verkställa utredning av frågan om en löne reglering för lärarpersonalen vid folk- och småskolorna. Härjämte omfattar nämndens uppdrag en motsvarande utredning beträffande lärarne vid de allmänna läroverken och andra därmed jämställda läroanstalter. Ifrågavarande utredning kan ej sägas vara slutförd, enär samtliga över lärarlönenämndens förslag från vederbörande myndigheter infordrade yttranden, enligt vad utskottet inhämtat, icke ännu inkommit till Kungl. Maj:t. Vid sådant förhållande har utskottet ansett det mindre välbetänkt att biträda en av enskild motionär gjord framställning, som dels innebär ett insläende på en i löneavseende ny och oprövad princip dels vill tillgodose lärarpersonalen vid endast ett slag av de läroanstalter, som i utredningen avses. Skulle i allt fall trots ännu ej slutförd utredning i frågan, en tillfällig löneförbättring anses befogad, borde denna enligt utskottets förmenande hava formen av ett tillfälligt lönetillägg av mindre belopp och tillgodokomma ej endast, såsom motionären föreslagit, vissa lärare vid folkskolor utan även hela denna kår och jämväl övriga i lärarlönenämndens förslag berörda kategorier av lärare. Utskottet håller före, att ett beslut i enlighet med motionärens hemställan skulle kunna anses innebära ett ståndpunkttagande i avseende å den löneprincip, som i motionen framföres, ävensom ett föregripande av den slutliga prövningen av frågan, då densamma, efter fullbordad utredning, i sin helhet föreligger till avgörande. Vid sådant förhållande och då dessutom under nuvarande ekonomiskt tryckta tider betänkligheter av finansiell art givetvis måste yppa sig mot ett förslag som det av motio-

nären framburna, har utskottet ej ansett sig kunna biträda den i ämnet väckta motionen.

Utskottet får alltså hemställa,

a) att riksdagen må höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 16,400,000 kronor, till 16,700,000 kronor eller med 300,000 kronor;

b) att herr Pålssons ovanberörda motion icke må av riksdagen bifallas.»